

**Lezing 'WE ARE FAMILY' EVENT ihk VAN 8 MAART VIERING
Amsterdam, Lloyd Hotel, 10 maart 2018
Twie Tjoa**

Goedemiddag allen,

Vanmiddag zijn we bij elkaar in het kader van 8 maart, Internationale Vrouwendag. Op deze dag vieren vrouwen wereldwijd de onderlinge solidariteit in hun strijd voor zelfbeschikkingsrecht en gelijkberechtiging en in hun protest tegen geweld en uitsluiting van vrouwen. Ondanks alle strijd die vrouwen nog te voeren hebben, is het dankzij deze wereldwijde solidariteit dat vrouwen samen veel hebben bereikt sinds de demonstratie van textielarbeidsters in New York op 8 maart 1857 (161 jaar geleden), toen zij protesteerden tegen slechte werkomstandigheden.

Ik ben gevraagd om vanavond in de geest van 8 Maart te vertellen over de ontwikkeling van de geschiedenis en zichtbaarheid van biculturele LBT-vrouwen in Nederland.

Wat heeft zich in het verleden van de vrouwenbeweging afgespeeld en hoe hebben de ontwikkelingen doorgewerkt naar het heden, in het bijzonder als het gaat om bi-culturele lesbische, biseksuele en transvrouwen. Welke groepen en initiatieven bestonden er toen? Wie waren de koplopers of rolmodellen? Wat is de stand van zaken nu en hoe ziet de weg naar de toekomst er uit?

Ik begin met een korte beschrijving van het wit feminisme, gevolgd door de ontwikkeling van het zwart feminisme en de daaraan gerelateerde bi-culturele LBT-initiatieven.

Wit Feminisme

Eerst was er de 1^e Feministische Golf in Nederland met de strijd van vrouwen voor het algemeen kiesrecht in de vorige eeuw (1919).

Vervolgens kondigde de 2^e Feministische Golf zich aan met het pamflet van Joke Smit: *Het onbehagen bij de vrouw* (1967). In de jaren '70 groeide het activisme (Dolle Mina, Man Vrouw Maatschappij, Baas in Eigen Buik). In de jaren '80 vond feministische theorievorming plaats en in de jaren '90 kwamen instituties tot stand (Emancipatieraad, Rooie Vrouwen). Daarna werd het een tijdje stil in wit Feministenland; het feminisme werd a.h.w. 'dood' verklaard. De starre radicaliteit en de reeks van klachten van het klaagfeminisme droegen bij aan het negatieve imago. Vrouwen zeiden bijvoorbeeld vaak ongevraagd dat ze geen feminist genoemd wilden worden!

Zwart Feminisme

Intussen kwam de zwarte en migranten vrouwenbeweging op gang. De komst van zwarte en migrantenvrouwen begon vanaf de jaren 50 met immigranten uit de voormalige koloniën Ned. Indië, Suriname, Nederlandse Antillen en Aruba. Vrouwen van arbeidsmigranten uit de wervingslanden Marokko en Turkije kwamen de jaren 60 en 70 vanwege gezinshereniging. Vluchtelingenvrouwen kwamen vanaf de jaren 80.

De eerste initiatieven voor en door zwarte vrouwen ontstonden in de jaren 70/80. Zwarte Vrouwenhuizen werden opgericht als ontmoetingsplaats voor zwarte vrouwen. Er werden trainingen verzorgd en praatgroepen gevormd.

Het 1^e Zwarte Vrouwenhuis stond in Rotterdam, op initiatief van Eunice Sion, Claudette Tjen A Tak en Machteld Cairo.

De 1^e Zwarte Vrouwenkrant, uitgave van de Stichting Zwarte Vrouwen en Racisme (Arnhem, 1982), verscheen in 1985 en voorzag in de behoefte aan informatie voor en door zwarte vrouwen. De Stichting had als doel: positieversterking van zwarte vrouwen in de witte samenleving en racismebestrijding.

In 1983 startte de 1^e Zwarte Vrouwentelefoon die zwarte vrouwen de gelegenheid bood met een andere zwarte vrouw te praten over persoonlijke en maatschappelijke problemen. Tjoa Tjeng Hwa, feministe van Chinees-Indonesische afkomst, schreef (1983) dat onder invloed van de opkomst van de racistische Centruumpartij heftig gediscussieerd werd over (anti)racisme binnen de vrouwenbeweging. Sindsdien werd het voor zwarte en migrantenvrouwen steeds duidelijker dat de strijd tegen seksisme niet losstaat van de strijd tegen racisme. Hiermee werden de verschillen tussen witte-en zwarte-migrantenvrouwen behoorlijk aangescherpt.

Eind jaren 70/80 was er de 1^e antiracistische golf. Voor witte feministen spelen institutioneel en alledaags racisme geen rol in hun leven. Integendeel: witte vrouwen krijgen juist vaak het voordeel van de twijfel en profiteren van wit privilege. Alledaags racisme is voor hen onzichtbaar.

In deze periode was er bezinning en onbehagen over het racisme en de verhoudingen binnen de vrouwenbeweging. Zwarte-en migrantenvrouwen vroegen zich af of ze wel met witte vrouwen moesten samenwerken. Als gevolg van deze moeizame samenwerking gingen zwarte-en migrantenvrouwen zichzelf organiseren en scholen in thema's die voor hen belangrijk waren. Zo is het zwart feminisme ontstaan.

In de jaren 80/ 90 namen zwarte feministen de leiding in de antiracistische strijd, naast ook solidariteit van witte vrouwen, zoals bijvoorbeeld Anja Meulenbelt, activiste en feministe vanaf begin jaren 70. Zij luisterde aandachtig en kritisch mee over racisme. Philomena Essed, zwarte feministe van Surinaamse afkomst, publiceerde in 1984 haar eerste boek over *Alledaags Racisme*. Racisme was voor zwarte feministen een strijdterm geworden. Zwarte antiracistische feministen maakten zich druk over hoe zij zichzelf wilden noemen. Belangrijk omdat het te maken heeft met de identiteitsvorming van vrouwen van kleur met een herkomst van buiten Nederland. Ellin Robles gaf de voorkeur aan het begrip 'zwart' voor alle niet-witte vrouwen. Turkse-en Marokkaanse vrouwen konden zich echter niet herkennen in de term zwart. Anderen vonden dat de term 'zmv' niet goed hanteerbaar was om weer uiteenlopende redenen. Uiteindelijk was gekozen voor de naam *zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen (afgekort: zmv-vrouwen)* als zelfdefinitie. Omdat de term door vrouwen zelf is gedefinieerd werd er recht gedaan aan de manier waarop de vrouwen zichzelf wilden zien en benoemen. In de loop van de tijd is de term zmv aan verandering onderhevig geweest: er werd gesproken over women of colour/vrouwen van kleur, multiculturele vrouwen en nu, anno 2018, is bi-culturele vrouwen een gangbare term geworden.

Vrouwenorganisaties ZAMI, Netwerk ZMV, Tiye International, AISA en Zwaluw waren toen bronnen van inspiratie voor zmv-vrouwen.

In 1988 verscheen het eerste nummer over zwarte vrouwen bibliografie, uitgegeven door Flamboyant, landelijk zmv-vrouwen bibliotheek en documentatie centrum. Het centrum was

belangrijk in het streven naar emancipatie van zmv-vrouwen. Informatie over de geschiedenis van zmv-vrouwen maakt het mogelijk om hun problematiek te onderzoeken. Dit centrum verzamelde niet alleen informatie óver en vóór zmv-vrouwen, maar legde vooral ook de nadruk op wat vrouwen zelf schreven vanuit het eigen zmv vrouwenperspectief. Cisca Pattipilohy, de van Indonesische afkomst informatiespecialiste en nog steeds met haar 92 jaren actief strijdster van vrouwenemancipatie, stond samen met Alem Desta en anderen aan de wieg van dit documentatiecentrum. Hun motto was: *Wil je emanciperen dan heb je kennis en informatie nodig.*

Toen in 1990 Flamboyant haar deuren moest sluiten vanwege een subsidiestop, besloot een groep vrouwen, w.o. Monie Weiss en Veronica Roon, ZAMI op te richten in 1991 om het werk van Flamboyant voort te zetten. ZAMI ontwikkelde zich tot een landelijk platform door en voor zmv vrouwen met diverse activiteiten: ZamiCasa, een inloop eet-en activiteitencafe; de Zami Award, een jaarlijkse prijs voor zmv-vrouwen; de Zamikrant en daarnaast culturele en politieke themabijeenkomsten. Tara Oedayraj Singh Varma, ikzelf en Vanessa Limon, hebben hierbij een jarenlange leidende rol vervuld, samen met andere bestuursleden en vrijwilligsters.

Begin jaren 90 ontwikkelden zwarte feministen in Amerika en Groot-Brittannië het concept intersectionaliteit. Kimberlé Crenshaw, Amerikaanse juriste, gebruikte deze term als eerste tijdens de VN-Wereldconferentie tegen Racisme in Durban (2001). Zij benadrukte de verwevenheid tussen gender en etniciteit: racisme treft zwarte vrouwen anders dan zwarte mannen, maar ook anders dan witte vrouwen of mannen. Bijv: Als ik als vrouw op straat nagefloten wordt ervaar ik seksisme, maar als ik met een zwarte vrouw hand in hand over straat loop komen seksisme, homofobie én racisme samen. Gloria Wekker introduceerde dit intersectionele feministische perspectief in Nederland. Samen met Maayke Botman en Nancy Jouwe verbindt Wekker in het boek *Caleidoscopische Visies* (2001) de geschiedenis van de zmv vrouwenbeweging in Nederland met intersectionaliteit. Dankzij dit intersectionele perspectief kon er afstand genomen worden van zwart versus wit discussies, omdat er ruimte ontstond voor meervoudige identiteiten. Geen OF—OF perspectief, maar een EN...EN perspectief.

In dit verband zorgde de conferentie NIEUWS (Netwerk Inter-Etnische Vrouwenstudies) in 1996 voor een doorbraak. Nieuwe visies, beelden en inzichten van zmv-vrouwen in de interetnische samenleving maakten het mogelijk om diversiteit als kracht en verrijking te zien. Hierdoor geïnspireerd werden er vernieuwende bruggen geslagen tussen zmv-vrouwen en witte vrouwen. Vrouwenorganisaties gingen zich in deze ontwikkelingsfase richten op een meer inclusieve en interculturele beweging, wat een positieve ontwikkeling was.

BI-CULTURELE LBT-VROUWEN

In 1976 werd de eerste lesbo-homo demonstratie gehouden in Amsterdam.

In 1984 werd op Internationale Vrouwendag een workshop 'Zwarte vrouwen en lesbische identiteit' gehouden in Amsterdam. Geconcludeerd werd dat lesbische identiteit door zmv-vrouwen op verschillende manieren werd benoemd en uitgedragen, ieder vanuit de eigen culturele achtergrond. In Suriname bijvoorbeeld bestaat de term Mati die o.a. gebruikt wordt voor specifieke vrouwenrelaties en de daarbij horende emotionele binding tussen vrouwen onderling.

Sister Outsider, de eerste organisatie voor zwarte lesbische vrouwen, ontstond in 1984. Koplopers waren: Tania Léon, Gloria Wekker, Joyce Spies en Tienke Sumter, die voor zichtbaarheid van zwarte vrouwen iha en die van zwarte lesbische vrouwen ihb opkwamen. Gedachtenwisselingen over het benoemen van het lesbische vonden plaats tussen hen en Audre Lorde uit New York, zwart, lesbienne, hoogleraar en dichteres van Afro-Caraïbische afkomst. Gangbare termen voor vrouwenliefde waren er toen nog niet, omdat het terrein van vrouwenliefde, erotiek en seksualiteit gedomineerd werd door witte lesbische begrippenkaders (Wekker, 1984). Lorde vond het een noodzaak om als zwarte lesbische vrouw een rolmodel van zichtbaarheid te zijn voor anderen.

Na de opheffing van Sister Outsider in 1987 ontstonden er rond 1992 in verschillende steden informele netwerken en zelforganisaties, waarin zmv vrouwen vorm gaven aan hun lesbisch zijn. Black Orchid (met Ligya Wachter), een landelijk netwerk van zmv- vrouwen die van vrouwen houden. Zmv lesbo's waren vertegenwoordigd in Brown Blossom (Nijmegen), Culture Shock (Rotterdam), Gay Cocktail (Rotterdam) en Strange Fruit (Amsterdam, Anne Krul, 1996). Stichting Yoesuf deed onderzoek naar de relatie tussen de leer van de Islam en homoseksualiteit. Stichting Independent Platform of Turkish Homosexuals, was oprichter van het Centrum Etniciteit en Homoseksualiteit in Amsterdam. Deze periode was het begin van de bi-culturele LHBTI-beweging.

Met de komst van een zelfbewuste generatie jonge vrouwen begin jaren 2000 ontstond er een nieuwe beweging van bi-culturele LBT-vrouwen. Zij gaven op basis van het intersectioneel concept een belangrijke impuls aan de vorming van meervoudige identiteiten. Zij pinnen zich niet vast aan één bepaalde identiteit; dit maakt dat hun lesbische identiteit goed te combineren is met hun etnische identiteit en eventueel andere identiteiten. Dit soort combinaties is voor de nieuwe generatie jongeren belangrijk voor het kunnen benoemen van wie ze zijn, van hun identiteit. Zij hoeven zich niet meer te identificeren met óf hun herkomstland óf het land van hun huidige verblijfplaats. Zij hoeven niet meer te kiezen tussen de ene of de andere identiteit. Afhankelijk van de context waarin ze verkeren kunnen ze zich beroepen op één of meerdere identiteiten.

Zo is in de eindjaren 90 ook de combinatie Islam en Feminisme mogelijk gebleken met de komst van jonge Moslima's binnen het moslim-feminisme. In 1996 en 1999 organiseerde Naima Azough twee Moslima-conferenties; geconcludeerd werd dat er diverse variaties bestonden van islamitische feministen met of zonder hoofddoek.

2016: in *White Innocence* benadrukte Wekker de invloed van het racisme en het koloniale verleden in het denken over identiteiten. Ontstaan van de 2^e antiracistische golf.

Bij de jonge generatie bi-culturele LBT-vrouwen bestaat de behoefte om gelijkheid en zichtbaarheid te creëren, voor wie dat nog niet vanzelfsprekend is. Daarnaast vinden zij het belangrijk dat de ontwikkelingen vastgelegd worden, waardoor overdracht, continuïteit en duurzaamheid gewaarborgd kunnen worden en van de ervaringen van vorige generaties geleerd kan worden. Zij zijn bovendien actief op social media, het Twitter feminisme, met discussies en acties over o.a. religie/hoofddoekendiscussie, seksueel geweld, racisme/Zwarte Piet discussie, neoliberalisme/armoede, lesbische identiteit en lesbische seksualiteit.

Nieuw binnen de bi-culturele LBT-groep is de zichtbaarheid van de T, de transgenders. In de media neemt de berichtgeving over transgenders toe, m.n. over transvrouwen. Zie bijvoorbeeld de TV-programma's *Hij is een Zij* (KRO/NCRV) en *Love me Gender* (EO), waarin Beyond Veldkamp, transvrouw, geb. in Paramaribo (1986), haar verhaal deelde.

Trans United Amsterdam organiseerde in 2016 bijeenkomsten voor biculturele transvrouwen. Initiatiefneemster Ana Paola Lima organiseert nu samen met Dinah Bons, Alex Kain en Samira Hakim maandelijkse bijeenkomsten.

Initiatieven rond de Gay Pride vielen op, zoals de Hindostaanse, Antilliaans-Caraïbische, Marokkaanse-en Vluchtelingen boot. Döne Fil, activiste met Turks-Indonesische achtergrond, heeft een belangrijke rol gespeeld bij het laten varen van de Turkse boot. Bijzonder is Roze Kwaku, een initiatief van Maikel Haman en Marlon Reina; uitgeroepen tot de Biggest Black Gay Festival in Europe.

Tot de successen van de afgelopen jaren kunnen ook gerekend worden diverse vormen van zelforganisatie, zoals: Couscousavonden, Secret Garden en de vele feesten, gericht op ontmoeting. In een later stadium werd er ook meer georganiseerd op de inhoud.

Mil Colores (1000 kleuren), in 2000 nog een opvallende vriendinnengroep van bi-culturele lesbische vrouwen die vrouwenfeesten organiseerden, is vanaf 2010 onder het leiderschap van Claudette Tjen A Tak een steeds meer zichtbare Stichting geworden die zich ook meer op de inhoud richt. Inclusie en diversiteit zijn uitgangspunten die zij in haar activiteiten en samenwerking met anderen uitdraagt.

Noemenswaardig initiatief was de documentaire "Allemaal lesbisch" over krachtige vrouwen met lesbische gevoelens en een mooi leven, van Mildred Roethof, die hiertoe geïnspireerd raakte nadat ze in Zuid-Afrika gezien had hoe vrouwen gewelddadig werden gedwongen hun lesbische gevoelens onzichtbaar te houden.

2012: Black Magic Woman Voices: Pink Talk, een talkshow georganiseerd door het Platform Black Magic Woman i.s.m. COC en ZAMI. Met persoonlijke verhalen van vrouwen die vanuit de kracht van hun lesbische identiteit en hun persoonlijke kracht (on)bewust de bakens verzetten voor hunzelf en voor anderen.

In 2014 was *Empowerment van biculturele LHBTI's*, een initiatief van Rahma el Hanoufi en Chris Bouma. Tijdens bijeenkomsten i.h.k. van dit programma bleek dat er meer mannen dan vrouwen deelnamen. Marleen Creton en Chantal de Jong namen in 2015 het initiatief om een speciale bijeenkomst te organiseren voor biculturele lesbische vrouwen. Vervolgens richtten Rachel Sluisdom en Gretchan-Ann Markelo Pink Melanin op, een besloten Facebook groep met ca 800 leden.

Andere biculturele LBT-groepen zijn: Maruf, organisatie voor queer moslims (Dounia Jari en Najua de Best); Lets be Open, heeft als onderdeel Power Girls; Stichting Katilim, org. van Turkse lesbische vrouwen; Ugandan Gay on Move, voor vluchtelingen LHBT's uit Uganda en andere Afrikaanse landen (Miriam Baraka en Ninah Emiru); Daughters of Ivory, LBTQ vrouwen van Afrikaanse afkomst (Naomie Pieter en Sheila Khitanea); Aswat el Huria, besloten Facebook groep van een Marokkaanse gay-straight alliantie die samen strijden voor gelijkheid en veel liefde en tegen uitsluiting (Souad Boumedien); PROUD, vakbond van sexwerkers, waarvan een deel zich speciaal richt op transvrouwen (Dinah Bons en anderen). Pride Ambassadors 2017 Souad Boumedien en Ana Paola Lima zijn belangrijke boegbeelden van het nieuwe activisme, een beweging in zichtbaarheid van bi-culturele LBT-vrouwen.

TOEKOMSTPERSPECTIEF

Sinds de 1e en 2^e Feministische Golf in Nederland is veel verbeterd als het gaat om gelijke rechten van vrouwen. Toch blijkt in de praktijk dat er nog alle reden is om 8 Maart te vieren, vooral als het gaat om de positie van bi-culturele LBT vrouwen. Transvrouwen als sexwerkers kunnen bijvoorbeeld geen bankrekening openen en ook niet bij de KvK ingeschreven staan als zzp'er; hun inkomsten zouden ethisch niet verantwoord zijn. Maar zij moeten wel belasting betalen! Daarnaast ontkomt men niet aan de indruk dat ook hun etnische achtergrond meespeelt in de negatieve beeldvorming. Hier is dus sprake van dubbele uitsluiting. Daarom is zichtbaarheid belangrijk zodat deze vrouwen gezien worden en maatregelen getroffen worden ter bestrijding van discriminatie.

Gingen de opvattingen van witte lesbische feministen vooral over zichtbaarheid en het doorbreken van patriarchale dominantie, bij zmv lesbische feministen ging het over gelijkheidsidealen, lesbische rechten en het doorbreken van het taboe m.b.t. racisme. Zmv vrouwen in Nederland hebben te maken met dubbele normen en waarden: de witte christelijke Nederlandse waarden en die van de eigen gemeenschap met andere religieuze en traditionele waarden. Dit maakt dat de positie van zmv vrouwen in de Nederlandse samenleving bepaald wordt door seksisme én racisme in allerlei vormen, waar tegen gestreden moet worden.

De weg naar de toekomst zou ik willen zien als een slingerende weg van emancipatie naar solidariteit. Samenwerken met elkaar als bondgenoten en leren van elkaars ervaringen en inzichten is noodzakelijk. Laten we niet alleen maar kijken naar wat goed is voor onszelf, maar ook in wat voor een wereld wij willen samen-leven. Een wereld waarin iedereen in verbondenheid zichzelf kan zijn. Een inclusieve wereld zonder nodeloos geweld en uitsluiting.

Dit is mijn ideale toekomstwens en verlangen in de geest van 8 Maart, waarbij ik besef dat er ongetwijfeld altijd nog zaken zullen zijn om ons zorgen over te maken.

Nelson Mandela heeft eens de uitspraak gedaan: IK BEN OMDAT WIJ ZIJN!

Laten we daar als biculturele LBT-vrouwen onze kracht aan ontlennen.

Ik dank jullie voor jullie aandacht en geniet samen nog van een mooie middag en avond!